

B. E. ITT NEM JÁRT SOHA

Váli Dezső gyűjteményes kiállítása a Múcsarnokban

Játsszunk a gondolattal! Mi lett volna, ha a negyvenes évek végén a hibás, türelmetlen kultúrpolitikai intézkedések nem szórják szét az Európai Iskolát? Ha a magyar legális modernizmus, a „konstruktív szürrealizmus” nem egy „szerdai napra esik”, hanem kifejleszti a maga mecenatúráját, intézményrendszerét, közönségét? Ha *Vajda Lajos* már harminc évvel ezelőtt bevonul a magyar képzőművészet halhatatlanságának panteonjába, és ha *Bálint Endre*, *Kornis Dezsővel* és *Barcsay Jenővel* együttértésben (elég abszurd feltételezés!), annak idején Kossuth-díjat és tanszéket kapva, fiatalok tucatjait alakítják a maguk hasonlatosságára?

Ez esetben *Váli Dezső* nem harmincvalahány éves lenne, hanem hússzal több. Nem hökkentené meg alkalmi kritikussait, és nem tűnne ki lírizáltnan fogalmazott manifesztumaival. Szépen belesimulna a magyar képzőművészet fejlődésének fősodrába, és annak rendje-módja szerint elnyomná azokat a fiatalokat, akik a maguk keresetlenül nyers módján a pokolba kívánják a rebbenően érzékeny, menthetetlenül individuális és klasszikus arányérzékre berendezkedett „nagy-öreg avantgarde-ot”.

Miután azonban a magyar képzőművészet sorsa, mint köztudott, nem így alakult, *Váli Dezső* és a válidezsők (például *Szűts Miklós*, például *Szemethy Imre*, például *Almásy Aladár*) még el sem érték legszebb férfikorukat. Kimaradt legalább egy generáció. Így kart karba öltve vonulnak fel neoavantgardékkal, és fej fej mellett vívják ki túléber ítések sommás ellenszenvét. Amely ellenszenv éppúgy szól az egy híján húsznak minősített, szépen festő, szépen karcoló posztavantgardistáknak, mint a tizenkilencel kitüntetett alapokat robbantató újmódi moderneknek.

Nem tudom, hogy használok-e az effajta művészet imázsának, ha ki kezdem a mellőzötteknek kijáró és a mellőzöttekhez illő rosszalló véleményekből font glóriát. De ritkán látam hagyománytisztelőbb, rebelliótól mentesebb, jó értelemben fogyasztásra alkalmasabb piktúrát, mint *Váliét a Múcsarnokban*. Ha pénzem lenne, és gyűjtő lennék, vagy ha pénzem lenne, és nagyon hiányozna egy kép a hófehér falú, krómmal, bőrrel, üveggel, a jóízűsüek tartózkodó göggyével berendezett nappalishobámba, törném magam a *Hajóút Kréta felé* című tábláért, vagy a *Séta veled* című kompozícióért. Ezekkel a gondolatébresztő kékekkel, narancs-rózsaszín felületekkel kellemesebb lehet együtt élni, mint egy jól gondozott akváriummal.

Értelmiségiekhez illő kultúra, a hagyományok közegéből lepárolt spiritusz, érvényes műveltségtől fűtött tájékozódási készség teszi oly kívánatosá és műveket. Bár ezeket a pozitív jelzőket — ki tudja, miért — lassan már ironia nélkül le sem lehet írni, higgyék el, kultúrával, spiritusszal és műveltséggel nem éppen eleresztett képzőművészeti életünkben becsületek van ezeknek az értékeknek.

Tehát mielőtt elmélyülünk *Váli Dezső* szögletesre tépett formáinak „ton in ton” vagy éppen ellenkezőleg, kontrasztossá keményített világában, elváratik tőlünk bizonyos művészettörténeti ismeretanyag. A szerző maga is fontosnak tartja tudatni, hogy *Bálint Endre*, azaz *B. E. itt már járt valaha*, de az sem lenne meglepő, ha *Váli* nyíltan hivatkozna az orosz-francia *Szergej Poljakovra*, mint kompozíciós rendjének szellemi atyjára, vagy az amerikai-orosz *Mark Rothkóra*, mint az értelemhordozó tágas, nagy felületek világhíres kidolgozójára. A külsőségek ugyanis fegyvelmezetten igazodnak részben a szentendrei, részben az

euro-amerikai festészeti hagyományokhoz. Fotókollázsait akár taníthatták volna a magyar avantgarde föld alatti akadémiáján, ha ilyen van. A festménnyel együttlélegző, a festményhez hozzápatinázott antik képereteit párizsi galériákban is melegen üdvözölték volna. Választott képméretei pedig (gyakran egy méterszer két méternél is nagyobbak) a vágyakozás érdekes dokumentumai a tengerentúli megalománia iránt.

A műveltséganyag és a külsőséges fordulatok tárgyalása után hátra lenne egy eddig elhanyagolt tétel. *E művészet tartalma, hozzánk szóló közlendője*. Ha ezt firtatjuk, fájdalom, vissza kell vonni a bevezetőben ígért történelemhamisító játékot. E festészet ugyanis csak hunyorítva, csak színeiben, vonalvezetésében, idézetanyagában feltételezi a példaképek útjának folytatását. A lényegben nem. *Bálint Endre* földöntúli szellemekkel paktáló vízióit, *Poljakov* rendszer és rendszertelenség között egyensúlyozó szigorát, *Rothko* mániákus egyszerűsítési hajlamát hiába is keresnénk *Váli Dezső* festészetében. Azaz: hiába keresnénk a nagy avantgarde-nak mindent egy lapra feltevő, a szépen és a nem szépen, a sikeren és a sikertelenségen túljutott igazságkereső megnyilatkoztatási kényszerét. Bizony az Európai Iskolát szétszörták, az euro-amerikai hagyományok legfeljebb könyvből ismeretesek. Bár a formák olykor megejtően hasonlítanak a harminc évvel korábban alkalmazott fordulatokra, a *Váli*-képek nem vér szerinti gyermekei a hajdani polgárpukkasztó teljesítményeknek. Úgy látszik, mégsem lehet generációk feje fölött átnyúlva úgy tenni, mintha az idő megállt volna.

Ne higgyünk ezért a képcímek aszociációra serkentő váratlan szókapcsolatainak (*Igen, csend van, Az ékszerkereskedő vasárnapja*), higgyünk inkább a festő tévedhetetlen színparosítási érzékének és a felületet megoldozó csalhatatlan ösztönének. Nincs itt semmiféle ékszerkereskedő, se *B. E.*, se *Sz. P.*, se *M. R.* Más van jelen. Látomás helyett hangulat, egyéni mitológia helyett gondosan áttanulmányozott huszadi századi motívumanyag, pokolra szálló indulat helyett merengés a kárhozzát esélyei felett. Ha végképp nem tartjuk tiszteletben a stilisztikai ismeretekben nyugvó műtörténeti kategóriákat, azt kellene mondanunk: *Váli Dezső* olyan rafinált impresszionizmus-félét művel, amelybe a hazai hagyományoknak megfelelően minduntalan becsempészett egy szimbólumgyanús mozzanatot, mondjuk a jó öreg Nagybánya és fiatalabb rokona, az elegáns Gresham megbízható receptúrája szerint. Csak míg a valóságos látványfestőknél hegyek és dunakanyarok szolgáltatják a melankóliára alkalmas ürügyet, a látvány szégyenlős tolmácsolójánál padló-szemét és hulladékanyag nyújtja az átírásra alkalmas témát.

Persze rendkívüli dekoratív erő, szuggesztív rejlik ebben a hajlékonyan kezelt formában. Kilépve a *Múcsarnok* kapuján, azon kaptam magam, hogy a repedezett aszfalton, a málló vakolatú házak falán, a rongált kocsik felszínén *Váli Dezső*-festményeket vizionálok. A világ egyszerűen csupa harmóniává, izgalmas vonalstruktúrává, merő faktúrává változott. Bármelyik részlete kihásítva gyönyörködtetésre, hazavitelre, birtoklásra ingerelt. Ha ez avantgarde, ugyancsak kivették a méregfogát. Mert lehet, hogy akik *Válit* megigézték, forradalmárok voltak, még ha polgári ruhát is hordtak. De amivé *Váli* művészete lett, az polgári alkatú. Igaz, a forradalmárok öltönyt hordja.

P. Szűcs Julianna